

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор

Хмельницького університету

управління та права

імені Леоніда Юзькова, доктор

юридичних наук, професор

Олег ОМЕЛЬЧУК

16 січня 2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Барабанової Діани Анатоліївни** на тему **«Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова № 21 від 16 січня 2026 року

ПРИСУТНІ:

Крушинський С.А., завідувач кафедри, к.ю.н., професор; Налуцишин В.В., професор кафедри, д.ю.н., професор; Циганюк Ю.В., професорка кафедри, д.ю.н., професорка; Кравчук О.В., професор кафедри, д.н.д.у., к.ю.н., професор; Туровець Ю.М., професор кафедри, к.ю.н., доцент; Плисюк Н. М., професорка кафедри, к.ю.н., доцентка; Волкотруб С.Г., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Виговський Д.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Захарчук В.М., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Нікіфорова Т.І., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Хмелевська Н.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Присяжна А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Бережний С.Д., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Когут І.А., старший викладач кафедри; Голуб А.Є., асистентка кафедри; Налуцишин Р.В., асистент кафедри

З присутніх – 3 доктори наук та 10 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Запрошені: аспірантка кафедри кримінального права та процесу Барабанова Д.А.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Завідувача кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., професора Крушинського С.А., який запропонував учасникам обрати головуючого на засіданні фахового семінару. Професор кафедри, д.ю.н., професор Налуцишин В.В. вніс пропозицію обрати головуючою на засіданні фахового семінару професорку кафедри, д.ю.н., професорку Циганюк Ю.В. Пропозицію підтримано одноголосно.

Професорку кафедри, д.ю.н., професорку Циганюк Ю.В., яка повідомила присутніх про те, що Барабанова Діана Анатоліївна, 1996 року народження, у 2019 році з відзнакою закінчила Національний університет «Одеська юридична академія», спеціальність «Правоохоронна діяльність», кваліфікація – магістр. З листопада 2017 року по березень 2019 року працювала на посадах: секретар Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», старший лаборант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія». З лютого 2020 року по червень 2023 року працювала в Апараті Верховної Ради України, а саме помічником-консультантом народного депутата України Дубінського О.А. У червні 2023 року працювала на посаді помічника заступника голови ради патронатної служби виконавчого апарату Київської обласної ради. З липня 2023 року переведена на посаду начальника відділу з питань діяльності закладів, установ та підприємств освітньої, наукової та культурної галузі управління з питань комунальної власності та житлово-комунального господарства виконавчого апарату Київської обласної ради, де працює до теперішнього часу. З вересня 2025 року до теперішнього часу працює за сумісництвом на посаді викладача Комунального закладу вищої освіти Київської обласної ради «Академія мистецтв імені Павла Чубинського».

З 2022 року є аспіранткою кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Тема дисертаційного дослідження «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» була затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 27 червня 2022 року (протокол № 15). Науковий керівник – завідувач кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат юридичних наук, професор Крушинський Сергій Антонович.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106).

СЛУХАЛИ:

виступ аспірантки **Барабанової Д.А.** яка доповіла присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтувала актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначила мету та завдання дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлила методологічну основу дисертації, охарактеризувала ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклала основні результати дослідження та сформулювала висновки і рекомендації, відповіла на запитання науково-педагогічних працівників кафедри.

Зокрема аспірантка зазначила, що особа, щодо якої здійснюється кримінальне провадження і яка залучена до сфери кримінального судочинства через підозру або обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення, не є безправним об'єктом провадження, а виступає активним учасником кримінальних процесуальних відносин. Статус підозрюваного (обвинуваченого) у процесі доказування визначається, перш за все, тим, що на нього не покладається обов'язок встановлення фактичних обставин кримінального провадження. В силу дії засади диспозитивності участь підозрюваного (обвинуваченого) у доказовій діяльності є його правом, а не обов'язком.

Право надавати речі і документи, надавати показання або відмовитися від їх надання посідає важливе місце у статусі підозрюваного (обвинуваченого) і є важливою гарантією реалізації права на захист. Завдяки зібраним доказам підозрюваний (обвинувачений) має можливість обґрунтовувати свою правову позицію, протидіяти стороні обвинувачення, переконувати суд у необхідності

його виправдання або пом'якшення кримінальної відповідальності, закриття кримінального провадження тощо.

Показання підозрюваного (обвинуваченого) є важливим процесуальним джерелом доказів. Однак, зважаючи на унікальність статусу підозрюваного (обвинуваченого) його показання є не лише засобом доказування, а й важливим засобом захисту від пред'явленої підозри та обвинувачення.

Водночас, досить актуальним на сьогодні є питання про свободу від самовикриття, яка гарантує кожній особі, що вона не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення. Разом з тим, законодавче формулювання змісту цієї засади кримінального провадження (ст. 18 КПК України) не повною мірою відповідає практиці Європейського суду з прав людини, який більш широко тлумачить зазначене право, а тому відповідні норми КПК України потребують удосконалення.

За результатами дослідження одержано наукові результати, в межах яких:

- вперше обґрунтовано необхідність розгляду об'єктивного і суб'єктивного права на захист у кримінальному провадженні: об'єктивне право на захист є елементом регулятивних кримінальних процесуальних відносин і є системою загальнообов'язкових правил поведінки, які гарантують кожній особі, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, можливості для відстоювання своїх прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні; суб'єктивне право на захист – це вже можливість конкретної особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, користуватися цими правовими приписами для захисту від підозри, обвинувачення або кримінального переслідування в іншій формі, що є елементом охоронних кримінальних процесуальних відносин;

- вперше обґрунтовано необхідність забезпечення єдності юридичної термінології для позначення одних і тих самих понять як в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, так і в межах одного нормативно-правового акта, зокрема, в частині використання терміну «надання доказів», вжитого в Конституції України, у кримінальному процесуальному законодавстві;

- вперше визначено іманентні ознаки поняття «надання доказів», на основі яких запропоновано його авторське визначення: надання доказів – це передання органам, які здійснюють кримінальне провадження, речей, документів, вербальних відомостей, що реалізується учасниками кримінального провадження та іншими суб'єктами з власної ініціативи або на вимогу уповноважених органів чи службових осіб з метою відстоювання власних

інтересів або інтересів інших учасників та/або встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження;

- вперше визначено два шляхи надання доказів підозрюваним (обвинуваченим): 1) безпосередньо – шляхом особистого надання доказів слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді або суду (надання показань, речей, документів); 2) опосередковано – через свого захисника або шляхом забезпечення явки до суду інших осіб – носіїв доказової інформації (наприклад, забезпечення явки до суду свідків сторони захисту, які нададуть відповідні показання);

- удосконалено підхід до розуміння змісту права на захист, яке включає надання особі можливості бути негайно і детально поінформованою про характер і причини підозри, обвинувачення, захищати себе особисто та/або користуватися правничою допомогою захисника, брати участь у процесі доказування, зокрема, збирати і надавати докази, реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України, а також вчиняти інші дії, що не заборонені КПК України і не порушують права, свободи та законні інтереси інших осіб;

- удосконалено дефініцію поняття «свобода від самовикриття», під яким пропонується розуміти гарантований законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами елемент права на захист, що полягає у наданні особі можливості самостійно, вільно вирішувати, чи надавати органам, які здійснюють кримінальне провадження, відомості, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами, можуть викривати особу у вчиненні кримінального правопорушення, порушення якого є істотним порушенням прав людини і спричиняє недопустимість отриманих доказів;

- удосконалено класифікацію показань підозрюваного (обвинуваченого) за різними критеріями: а) залежно від стадії кримінального провадження – показання, надані в стадії досудового розслідування (показання підозрюваного) і показання, надані в судовому провадженні (показання обвинуваченого); б) залежно від відношення до інкримінованого правопорушення – обвинувальні (зізнання) і виправдувальні; в) залежно від відповідності змісту показань підозрюваного (обвинуваченого) реальній дійсності – правдиві (достовірні) і неправдиві (недостовірні), які у свою чергу можуть бути помилковими або завідомо неправдивими (обмова, самообмова); г) залежно від джерела сприйняття – показання на основі власного сприйняття і показання з чужих слів;

- удосконалено підхід до диференціації пояснень підозрюваного (обвинуваченого): а) ті, в яких він викладає свою думку, ставлення щодо певних дій; б) ті, в яких він під час слідчих (розшукових) чи судово-слідчих дій надає відомості, які мають значення для встановлення обставин кримінального

провадження (саме цей вид пояснень має доказове значення, будучи складовою частиною документа (протоколу слідчої (розшукової) дії) як процесуального джерела доказів);

- набула подальшого розвитку позиція про те, що вітчизняне кримінальне судочинство є занадто формалізованим в частині жорсткого регулювання системи процесуальних джерел доказів, які можуть використовуватись у кримінальному провадженні, що призводить до можливості визнання доказів за критерієм неналежного джерела недопустимими, та ідея про запровадження відкритого переліку процесуальних джерел доказів;

- набув подальшого розвитку підхід, відповідно до якого як під час досудового розслідування, так і в судовому провадженні підозрюваний (обвинувачений) може надавати вербальні відомості у формі: а) показань (якщо вони надаються під час допиту або одночасного допиту декількох осіб); б) пояснень (якщо вони надаються в процесі інших слідчих (розшукових) або судово-слідчих дій);

- набула подальшого розвитку думка, відповідно до якої сторона захисту повинна мати можливість збирати речі і документи, що можуть мати доказове значення, шляхом вчинення будь-яких дій, що не заборонені чинним законодавством і не порушують права інших осіб (керуючись принципом «дозволено все, що не заборонено законом»); у такому випадку єдиним критерієм, відповідно до якого має визначатись допустимість доказів, зібраних стороною захисту, має бути дотримання прав інших осіб;

- набув подальшого розвитку підхід, відповідно до якого примусове отримання біологічних зразків від підозрюваного (обвинуваченого) не повинно автоматично розглядатись як порушення свободи від самовикриття; під час вирішення цього питання повинна враховуватись низка факторів: ступінь застосованого примусу, його характер і виправданість за конкретних обставин, ризики для життя і здоров'я підозрюваного (обвинуваченого), спосіб проведення процедури відібрання зразків, завдання фізичного болю та психічних страждань під час медичного втручання, наявність доступного медичного нагляду тощо.

З метою удосконалення правового регулювання надання доказів підозрюваним (обвинуваченим), їх захисту у кримінальному провадженні за результатами дослідження запропоновано проект змін до чинного КПК України. Також результати дослідження можуть бути використані для удосконалення практичної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатів під час забезпечення права підозрюваного (обвинуваченого) на надання доказів, а також в освітньо-науковому процесі.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспірантки Барабанової Д.А. такі питання:

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Ви розглядаєте пояснення підозрюваного як відомості, які він повідомляє під час слідчих дій. Як Ви розумієте правову природу пояснень особи в ході дізнання, чи охоплює поняття «надання доказів» згадані пояснення?

Відповідь: Дякую за питання. Загалом пояснення осіб не розглядається як процесуальне джерело доказів, однак якщо пояснення надані в ході слідчої (розшукової) дії (наприклад, слідчого експерименту, впізнання, обшуку тощо) і зафіксовані у протоколі такої дії, то їх можна використовувати у доказування. У такому разі вони будуть складовою такого процесуального джерела доказів як документ. Щодо пояснень осіб, отриманих під час дізнання, тобто у провадженні щодо кримінальних проступків, то законодавець розширив визнав пояснення самостійним процесуальним джерелом доказів (ст. 298-1 КПК України). В дисертації обґрунтовується думка, що поняттям «надання доказів» охоплюються усі види доказових відомостей – речі, документи, вербальні відомості. Тому і пояснення особи, надані в ході дізнання, також охоплюються цим поняттям.

Питання: Чи є показаннями усні відомості які учасник надає під час впізнання і слідчого експерименту?

Відповідь: Дякую за питання. Ми у дисертації дотримуємось законодавчого підходу, відповідно до якого показаннями слід вважати лише ті відомості, які надані підозрюваним (обвинуваченим) під час допиту або одночасного допиту декількох осіб. Відповідно, якщо вербальні повідомлення надані в ході інших слідчих (розшукових) або судово-слідчих дій, то їх потрібно вважати поясненнями.

Налуцишин В.В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Як на Вашу думку, чи варто надати можливість надавати підозрюваному, обвинуваченому показання з використанням поліграфа?

Відповідь: Дякую за питання. Можливість застосування поліграфа (детектора брехні) в процесі збирання доказів прямо в КПК України не вказана. Водночас, на думку вчених, проведення поліграфічних опитувань не суперечить чинному законодавству України та не порушує конституційні права громадян, оскільки цей вид опитування проводиться лише за їх письмовою згодою. Застосування поліграфа у кримінальному провадженні можливе в рамках

проведення психофізіологічної (психологічної) експертизи із залученням експерта-поліграфолога. Однак на сьогодні наявна тенденція призначення таких експертиз слідчими суддям швидше як виняток. У переважній більшості випадків клопотання про призначення психофізіологічної (або психологічної) експертизи із застосуванням поліграфа подає якраз сторона захисту з метою проведення опитування підозрюваного (обвинуваченого), однак отримує відмову. На наш погляд, для забезпечення обвинуваченому права на захист, можливості перевірки показань обвинуваченого та отримання інформації, яка може свідчити на його користь, варто використовувати можливості психофізіологічної експертизи

Кравчук О.В., доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Чи досліджували Ви зарубіжний досвід вирішення досліджуваних проблем і чи можна його імплементувати у вітчизняну практику?

Відповідь: Дякую за питання. Наше дослідження не є порівняльно-правовим. У зв'язку з обмеженим обсягом дисертації таке завдання я перед собою не ставила. Але окремі аспекти проблеми досліджувались у контексті законодавства і судової практики США, зокрема, підрозділ 2.3 «Свобода від самовикриття як елемент права на захист у кримінальному провадженні». Було детально досліджено справи «Міранда проти Арізони», «Мічиган проти Мозлі», «Девіс проти Сполучених Штатів». Наприклад, в США забороняється повторно допитувати підозрюваного, якщо він заявив про бажання скористатись правом на мовчання. У чинному КПК України немає прямої заборони повторно викликати підозрюваного для допиту після того, як він відмовився давати показання на першому допиті. А тому це відкриває простір для певних зловживань, оскільки неодноразовий виклик особи для надання показань з тих самих обставин може розглядатись як спосіб тиску на підозрюваного. Тому досвід США у цій частині варто було б імплементувати у наше законодавство.

Нікіфорова Т.І., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Один із пунктів наукової новизни у вас стосується необхідності забезпечення єдності юридичної термінології для позначення одних і тих самих понять як в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, так і в межах одного нормативно-правового акта. Поясніть у чому ви вбачаєте проблему у контексті теми вашого дослідження.

Відповідь: Дякую за питання. Дійсно, у контексті мого дослідження було виявлено застосування різної термінології у нормативно-правових актах. Наприклад, у ст. 129 Конституції України мова йде про свободу в наданні сторонами суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості. Натомість, в КПК України у формулюванні тієї ж самої засади вже вживається термін «подання доказів». Але в інших нормах КПК України законодавець говорить про *надання* відомостей, речей, документів, пояснень тощо. У контексті показань і кримінальне, і кримінальне процесуальне законодавство також вживають різні терміни – «давання» і «надання». Тобто проблема тут у *чистоті законодавства* і необхідності забезпечення єдності юридичної термінології. Оскільки Конституція України є основним законом держави, а інші нормативно-правові акти повинні їй відповідати, вважаю правильним повністю імплементувати термін «надання доказів» у кримінальне процесуальне законодавство. Виходячи з цього, в дисертації запропонована і низка змін до положень КПК України.

Циганюк Ю.В., докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: В науковій новизні ви зазначили, що суб'єктивне право на захист – це вже можливість конкретної особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, користуватися цими правовими приписами для захисту від підозри, обвинувачення або кримінального переслідування в іншій формі, що є елементом охоронних кримінальних процесуальних відносин. Поясніть, що ви маєте на увазі під «кримінальним переслідуванням в іншій формі».

Відповідь: Дякую за питання. Дійсно, якщо говорити про право на захист, то воно зазвичай виникає, коли особа набуває статусу підозрюваного або обвинуваченого (тобто їй офіційно повідомляється про підозру або пред'являється обвинувачення). Однак лише такими формами діяльність слідчого та прокурора не обмежується. Наприклад, особі, яка вчинила діяння в стані неосудності, підозра і обвинувачення не пред'являються, а провадження здійснюється. Так само підозра і обвинувачення не пред'являються особі, яка на момент вчинення діяння, не досягла віку з якого настає кримінальна відповідальність. Тому я поділяю думку Ірини Василівни Гловюк, яка пропонує вживати узагальнюючий термін «кримінальне переслідування». Кримінальне переслідування може здійснюватись щодо підозрюваного (у формі повідомлення про підозру), щодо обвинуваченого (у формі складання обвинувального акта і подальшого підтримання обвинувачення), а також в інших формах (наприклад, складання клопотання про застосування примусових

заходів медичного або виховного характеру). В усіх наведених випадках особа має право на захист.

Виговський Д.Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу:

Питання: У науковий новизні ви зазначаєте, що примусове отримання біологічних зразків від підозрюваного, обвинуваченого не повинно автоматично розглядатись як порушення свободи від самовикриття. Конкретизуйте вашу думку.

Відповідь: Дякую за питання. Проблема полягає у тому, що посилаючись на практику ЄСПЛ (справи «Ялох проти Німеччини», «Функе проти Франції», «Джей Бі проти Швейцарії»), Верховний Суд вирішив, що біологічні зразки у особи можуть бути отримані поза її згодою лише тоді, коли метою відібрання таких зразків не є отримання доказів обвинувачення особи, яка надає такі зразки. На підставі цього аналогічна судова практика сформувалась в судах першої інстанції. Тут виникає питання – а для чого ще можуть вилучатись біологічні зразки у підозрюваного, як не для перевірки його причетності до вчинення кримінального правопорушення?

Вважаю, що тут потрібно керуватись рішеннями ЄСПЛ у справах «Саундерс проти Сполученого Королівства», «О'Халоран і Френсіс проти Сполученого Королівства», в яких Суд чітко говорить, що право не свідчити проти себе не повинно поширюватися на матеріали, які існують незалежно від волі підозрюваного (документи, отримані на підставі ордеру, зразки дихання, аналізи крові, сечі, зразки шкіри для аналізу ДНК тощо). Тому примусове отримання біологічних зразків від підозрюваного (обвинуваченого) не повинно автоматично розглядатись як порушення свободи від самовикриття. Під час вирішення цього питання повинна враховуватись низка факторів: ступінь застосованого примусу, його характер і виправданість за конкретних обставин, ризики для життя і здоров'я підозрюваного (обвинуваченого), спосіб проведення процедури відібрання зразків, завдання фізичного болю та психічних страждань під час медичного втручання, наявність доступного медичного нагляду тощо.

Когут І.А., старший викладач кафедри кримінального права та процесу:

Питання: У виступі ви вказали, що законодавче формулювання змісту засади свободи від самовикриття не повною мірою відповідає практиці Європейського суду з прав людини. У чому це проявляється?

Відповідь: Дякую за питання. Ст. 18 КПК України формулює зміст засади свободи від самовикриття у таких положеннях: 1) жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального

правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення; 2) кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права. Тобто в КПК України активно мова йде лише про можливість ненадання вербальних відомостей (показань і пояснень). Натомість ЄСПЛ дає свою інтерпретацію змісту цього поняття, і вона є значно більш широкою. Зокрема, у справі «Ялох проти Німеччини» свобода від самовикриття була поширена на речові докази (від підозрюваного проти його волі за допомогою блювотного засобу був отриманий речовий доказ – наркотичні засоби) і ці докази надалі були вирішальними для засудження особи. У справі «Функе проти Франції» свобода від самовикриття була поширена на документи (митні органи вимагали від заявника фінансові документи проти його волі, за їх ненадання на заявника накладався штраф), ЄСПЛ констатував порушення свободи від самовикриття і права на справедливий суд в цілому. Аналогічна ситуація мала місце у справі «Джей Бі проти Швейцарії». Тому такий підхід варто врахувати у кримінальному процесуальному законодавстві.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор Налуцишин В.В. відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Дисертантка досить аргументовано обґрунтувала вибір теми дослідження, чітко визначила мету та завдання, а також правильно окреслила об'єкт та предмет дослідження. Запропонована здобувачкою структура дисертації дала змогу проаналізувати усі особливості надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) в Україні. Такий підхід допоміг авторці зробити відповідні висновки та надати рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства України.

В ході дослідження дисертанткою використано загальнонаукові та спеціальні методи. При написанні роботи дослідниця опрацювала значний масив джерел (всього 368 джерел) з теорії та історії права, кримінального та кримінального процесуального права. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена тим, що здобувачка ґрунтовно дослідила нормативно-правове регулювання особливостей надання підозрюваним (обвинуваченим) доказів як спосіб захисту у кримінальному провадженні в Україні. Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали вивчення понад 100 вироків, ухвал суду,

які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, правові позиції ВС, рішення ЄСПЛ, результати анкетування 160 респондентів (16 суддів, 15 прокурорів, 34 адвокати, 48 слідчих, дізнавачів, оперативних працівників, 47 науково-педагогічних працівників).

Рецензована робота є одним із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми надання підозрюванім (обвинуваченим) доказів як спосіб захисту у кримінальному провадженні.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автором обґрунтовано необхідність розгляду об'єктивного і суб'єктивного права на захист у кримінальному провадженні: об'єктивне право на захист є елементом регулятивних кримінальних процесуальних відносин і є системою загальнообов'язкових правил поведінки, які гарантують кожній особі, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, можливості для відстоювання своїх прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні; суб'єктивне право на захист – це вже можливість конкретної особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, користуватися цими правовими приписами для захисту від підозри, обвинувачення або кримінального переслідування в іншій формі, що є елементом охоронних кримінальних процесуальних відносин.

Важливе теоретичне значення має формулювання авторкою іманентних ознак поняття «надання доказів», на основі яких запропоновано його авторське визначення

Ключове прикладне значення роботи полягає у тому, що усі висновки та рекомендації дисертанткою сформульовано у вигляді конкретних пропозицій щодо удосконалення норм КПК України, які викладені в додатку Б (с.с. 236-239), є науково обґрунтованими та заслуговують на увагу законодавця.

Основні теоретичні положення, висновки та практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією Барабанової Діани Анатоліївни опубліковано у трьох наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у восьми тезах доповідей на наукових конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Звернення здобувачки до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела у дисертації. Порухень академічної доброчесності у тексті дисертаційного дослідження рецензентом не виявлено.

Вищевикладене не виключає наявності у рецензованій роботі положень, які викликають певні застереження та можуть слугувати підставою для дискусії.

Разом із тим, слід відзначити, що характер наведених міркувань щодо окремих фрагментів роботи не виключає можливості спростування аргументів рецензента та в цілому не знижує наукової цінності представленого наукового дослідження.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Попри позитивну оцінку дисертаційного дослідження, воно, як і будь-яка праця, не позбавлене певних недоліків, суперечливих або таких, що потребують додаткової аргументації, положень.

1. В дисертаційному дослідженні міститься чимало пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства, які узагальнені в додатку Б у вигляді законопроекту. Водночас, здобувачка не подавала зазначені пропозиції для розгляду до комітету ВРУ з питань правової політики, що на думку рецензента було б гарним прикладом впровадження результатів дослідження.

2. Підрозділ 3.2. дисертації присвячений порядку надання підозрюваним (обвинуваченим) речей і документів у стадії досудового розслідування та судових стадіях кримінального провадження. Водночас, авторка розглядає лише проблеми надання доказів в стадіях підготовчого провадження в суді першої інстанції і судового розгляду, оминаючи увагою інші судові стадії кримінального провадження. Такий підхід потребує додаткового пояснення.

3. З метою вдосконалення національного законодавства, особливо щодо гарантії прав учасників процесу (свідків, потерпілих, підозрюваних (обвинувачених)), посилення захисту прав та інтересів особи на всіх етапах провадження, а також адаптації до міжнародних стандартів задля інтеграції в європейське правове поле, дисертантці варто було б звернутися до питань кримінально-процесуального регулювання надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як способу захисту у кримінальному провадженні в зарубіжних державах.

Висновки:

1. Дисертація Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково

обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Барабанової Д. А. виконана і оформлена у відповідності до вимог, визначених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Дисертація Барабанової Д. А. може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензент зазначив, що дисертанткою проведено всебічне, комплексне та ґрунтовне наукове дослідження надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні. Проведено узагальнення представлених у науці підходів до розкриття сутності надання доказів, його найважливіших властивостей, суміжних понять. Структура роботи є збалансованою, відображає основну спрямованість теоретичного аналізу й забезпечує поступовість наукового дослідження. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Авторка належним чином вивчила значний обсяг літературних джерел, нормативну базу як національну, так і окремі нормативні акти зарубіжних країн. У роботі дістали відображення основні погляди та підходи науковців, які проводили дослідження відповідної проблематики, автор вдало виокремив найбільш дискусійні моменти, які є в доктрині кримінального процесу та намагався сформулювати власне бачення вирішення наявних суперечностей, прогалин тощо. Варто підкреслити продемонстрований дисертанткою високий рівень розуміння сутності досліджуваних явищ та процесів. Висновки, рекомендації та пропозиції, сформовані в дисертаційній роботі, є в необхідній мірі обґрунтованими, виваженими та достовірними.

Завдяки вдалому застосуванню методів наукового дослідження, дисертантка змогла досягти поставленої у дослідженні мети та виконати визначені завдання. Історичний метод надав можливість проаналізувати становлення та розвиток взаємодії досліджуваних суб'єктів. Завдяки вмілому використанню засобів і прийомів логіки здійснене узагальнення висловлених в юридичній науці й практиці підходів до визначення правової природи процесуальної взаємодії. Порівняльно-правовий метод застосовувався у процесі порівняння норм національного кримінального процесуального закону з кримінальним процесуальним законодавством зарубіжних держав, міжнародними нормативно-правовими актами. Емпіричною базою дослідження виступили законодавчі та інші нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, рішення Європейського суду з прав людини, рішень судів загальної юрисдикції.

Одержані дисертанткою результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни. Так, дисертанткою визначено іманентні ознаки поняття «надання доказів», на основі яких запропоновано його авторське визначення: надання доказів – це передання органам, які здійснюють кримінальне провадження, речей, документів, вербальних відомостей, що реалізується учасниками кримінального провадження та іншими суб'єктами з власної ініціативи або на вимогу уповноважених органів чи службових осіб з метою відстоювання власних інтересів або інтересів інших учасників та/або встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Зроблено висновок, що надання доказів може реалізовуватись або як право (здійснюється у добровільному порядку з власної ініціативи), або як обов'язок (здійснюється на вимогу інших осіб). Відповідно, термін «надання доказів», охоплює: 1) добровільне надання речей або документів, добровільне надання вербальної інформації (показань або пояснень); 2) надання доказових матеріалів на вимогу уповноважених органів та осіб. Констатовано, що надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) є складовою частиною низки загальних засад кримінального провадження, зокрема, змагальності сторін та свободи у наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, свободи від самовикриття, забезпечення права на захист. Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) є їх правом (хоч і не абсолютним), яке вони можуть реалізувати за власним розсудом, тобто йому притаманний добровільний характер; жодні заходи відповідальності за відмову від надання доказів (показань, речей чи документів) до цих суб'єктів кримінального провадження не може бути застосовано. Зроблено висновок, що реалізувати право на надання доказів підозрюваний (обвинувачений) можуть двома шляхами: 1) безпосередньо – шляхом особистого надання доказів слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді або суду (надання показань, речей,

документів); 2) опосередковано – через свого захисника або шляхом забезпечення явки до суду інших осіб – носіїв доказової інформації (наприклад, забезпечення явки до суду свідків сторони захисту, які нададуть відповідні показання).

Наукова і практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій, сформованих у дисертації в нормотворчій діяльності, а також положення, які можуть сприяти виробленню однакової практики застосування кримінальних процесуальних норм. Результати дослідження можуть використовуватися в навчальному процесі при вивченні кримінального процесуального права.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені в опублікованих автором роботах - трьох наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у 8 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, а також одні тези доповіді на круглому столі. Таким чином результати дослідження пройшли належну апробацію згідно з нормативними вимогами.

Дискусійні положення та зауваження. Не применшуючи теоретичну і практичну цінність одержаних дисертантом результатів дослідження, а також глибину і комплексність проведеного аналізу, слід відмітити існування у роботі дискусійних моментів.

Потребує додаткової аргументації підходи автора щодо розгляду права на захист як об'єктивне і суб'єктивне. Це право людини тому воно завжди суб'єктивне, тобто людина володіє ним без потреби вчинення будь-яких дій щодо його набуття, в чому потреба розгляду як об'єктивного права.

У роботі досліджуються пояснення підозрюваного як відомості, які він повідомляє під час слідчих дій, але залишається не зовсім зрозумілим, як саме авторка визначає правову природу пояснень особи в ході дізнання, чи охоплює поняття "надання доказів" згадані пояснення.

У роботі недостатньо послідовно вирішується питання чи є показаннями усні відомості які учасник надає під час впізнання і слідчого експерименту.

Водночас наведені зауваження і побажання не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертантка на належному рівні виконала поставлене наукового завдання та оволоділа методологією наукової діяльності. Рецензована дисертація є самостійним завершеним комплексним і актуальним дослідженням.

У зв'язку з наведеним вище наукова праця Барабанової Діани Анатоліївни за змістом відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді.

Головуюча на засіданні - професорка кафедри кримінального права та процесу, д.ю.н., доцентка Циганюк Ю.В. зазначила у підсумку, що дисертація Барабанової Д.А. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Барабанової Діани Анатоліївни** на тему **«Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми дослідження. Відповідно до ст. 2 чинного КПК України одним із завдань кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, досягнення якого здійснюється через реалізацію інших завдань, зокрема, шляхом забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. При цьому будь-які процесуальні рішення у кримінальному провадженні повинні ґрунтуватися на доказах, які слугують своєрідною ланкою між подією кримінального правопорушення та внутрішнім переконанням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Доказування є основним змістом кримінально-

процесуальної діяльності як в досудовому розслідуванні, так і в судових стадіях кримінального провадження.

Особа, щодо якої здійснюється кримінальне провадження і яка залучена до сфери кримінального судочинства через підозру або обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення, не є безправним об'єктом провадження, а виступає активним учасником кримінальних процесуальних відносин. Статус підозрюваного (обвинуваченого) у процесі доказування визначається, перш за все, тим, що на них не покладається обов'язок встановлення фактичних обставин кримінального провадження. В силу дії засади диспозитивності участь підозрюваного (обвинуваченого) у доказовій діяльності є їх правом, а не обов'язком.

Право надавати докази (речі, документи), надавати показання або відмовитися від їх надання посідає важливе місце у статусі підозрюваного (обвинуваченого) і є важливою гарантією реалізації права на захист. Завдяки зібраним доказам підозрюваний (обвинувачений) має можливість обґрунтувати свою правову позицію, протидіяти стороні обвинувачення, переконувати суд у необхідності його виправдання або пом'якшення кримінальної відповідальності, закриття кримінального провадження тощо.

Показання підозрюваного (обвинуваченого) є важливим процесуальним джерелом доказів. Однак, зважаючи на унікальність статусу підозрюваного (обвинуваченого) його показання є не лише засобом доказування, а й важливим засобом захисту від пред'явленої підозри та обвинувачення. Крім показань, зазначені суб'єкти можуть надати також і речові або документальні докази.

Водночас, досить актуальним на сьогодні є питання про свободу від самовикриття, яка гарантує кожній особі, що вона не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення. Разом з тим, законодавче формулювання змісту цієї засади кримінального провадження (ст. 18 КПК України) не повною мірою відповідає практиці Європейського суду з прав людини, який більш широко тлумачить зазначене право, а тому відповідні норми КПК України потребують удосконалення.

Проблеми захисту підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні та їх участі у кримінальному процесуальному доказуванні були предметом дослідження багатьох науковців і продовжують викликати численні дискусії у доктрині кримінального процесу. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку кримінально-процесуальної науки здійснили такі вітчизняні вчені як: Д. Л. Аббасова, О. В. Астапенко, Т. В. Бабчинська, О. Р. Балацька, Р. В. Бараннік, Н. Р. Бобечко, В. В. Вапнярчук, Т. В. Волошанівська, І. В. Гловюк, С. О. Данькова, В. А. Завтур, М. О. Каліновська, О. В. Капліна,

А. В. Коваленко, С. Г. Волкотруб, І. В. Гловюк, С. О. Ковальчук, С. А. Крушинський, О. П. Кучинська, С. Л. Лисаченко, О. В. Малахова, Т. М. Мирошніченко, В. В. Налуцишин, В. Т. Нор, О. П. Острійчук, Є. В. Повзик, В. О. Попелюшко, Є. В. Смирнов, О. С. Старенький, О. Ю. Татаров, В. М. Фігурський, Т. І. Фулей, О. Р. Хижна, Ю. В. Циганюк, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та інші.

Значна увага проблемам захисту підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні та їх участі у кримінальному процесуальному доказуванні приділяється й зарубіжними науковцями. Зокрема, у цій роботі проаналізовано наукові праці E. Balazs, F. M. Boss, W. G. Conly, Y. Daly, S. B. Duke, G. H. Gudjonsson, G. P. Ilić, M. Majić, G. F. James, R. A. Leo, D. Marchesi, Ch. A. Meissner, D. Nikolić, A. Pivaty, M. B. Russano, M. Strauss, P. Ter Vrugt, Ph. W. Yates.

Проте, попри стабільну увагу вчених до зазначених проблем у вітчизняній науці кримінального процесуального права поки що не здійснювалося комплексного дослідження надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як способу захисту у кримінальному провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах теми науково-дослідної роботи Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (номер державної реєстрації 0108U008927) та теми науково-дослідної роботи кафедри кримінального права та процесу «Проблеми захисту прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106). Тема дисертації відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень у науці кримінального процесу (на період 2023–2028 років), визначеним координаційним бюро з проблем кримінального процесу відділення кримінально-правових наук НАПрН України, та Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, зокрема, в частині забезпечення доступу до правосуддя. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 27 червня 2022 року (протокол № 15), розглянута та схвалена координаційним бюро НАПрН України (№ 1197 за 2022 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою цієї дисертації є отримання нових науково обґрунтованих висновків та положень щодо реалізації підозрюваним (обвинуваченим) права на надання доказів як способу захисту у кримінальному провадженні, а також розробка наукових рекомендацій, формулювання пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування у цій частині.

Поставлена мета дисертаційного дослідження зумовлює потребу вирішення наступних завдань:

- 1) визначити сутність права на захист та його місце у структурі процесуального статусу підозрюваного (обвинуваченого);
- 2) на основі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України виявити форми надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) у кримінальному провадженні;
- 3) визначити поняття, зміст та види показань підозрюваного (обвинуваченого) як процесуального джерела доказів;
- 4) розкрити порядок надання підозрюваним показань та пояснень під час досудового розслідування, а обвинуваченого – під час судового розгляду;
- 5) визначити зміст засади свободи від самовикриття як елементу права на захист у кримінальному провадженні;
- 6) з'ясувати сутність та значення надання речей і документів для доказової діяльності сторони захисту;
- 7) розкрити порядок надання підозрюваним (обвинуваченим) речей і документів у стадії досудового розслідування та судових стадіях кримінального провадження;
- 8) узагальнити результати дослідження, запропонувати зміни та доповнення до кримінального процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є сукупність кримінальних процесуальних відносин, які виникають під час надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) з метою його захисту у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань дослідження використано систему загальнонаукових та спеціальних методів. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить *діалектичний метод*, який використано для дослідження права на захист та права підозрюваного (обвинуваченого) на надання доказів у їх розвитку, взаємозв'язку та взаємообумовленості з іншими інститутами кримінального процесуального права, а також для виявлення проблем їх реалізації на практиці. *Метод аналізу* застосовувався з метою виокремлення окремих форм надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) та з'ясування місця цього права в структурі права на захист. *Метод синтезу* дозволив визначити систему складових, які утворюють право підозрюваного (обвинуваченого) на захист у кримінальному провадженні. *Метод узагальнення* було використано у процесі вивчення наявних у кримінально-процесуальній доктрині позицій та підходів, їх узагальнення та формування власного бачення відповідних проблем, а також для систематизації судової практики. Використання *функціонального методу*

дало можливість розкрити особливості взаємодії підозрюваного (обвинуваченого) з слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею, судом в процесі реалізації права на надання доказів. *Порівняльно-правовий метод* дозволив здійснити порівняння норм чинного кримінального процесуального законодавства України з законодавством окремих зарубіжних держав, положеннями міжнародних нормативно-правових актів та практикою ЄСПЛ. *Історико-правовий метод* застосовувався для прослідковування становлення положень кримінального процесуального закону що регулюють право на захист та право на надання доказів у кримінальному провадженні. *Догматичний метод* використано для встановлення змісту приписів нормативно-правових актів та коментування положень кримінального процесуального закону та актів судової практики. *Соціологічний метод* застосовано у процесі проведення опитування слідчих, дізнавачів, оперативних працівників, прокурорів, захисників, суддів, науково-педагогічних працівників з проблем, що виникають під час реалізації права на захист та надання доказів підозрюваним (обвинуваченим). *Статистичний метод* використовувався в процесі опрацювання і узагальнення результатів проведеного опитування респондентів. *Метод моделювання* дав змогу сконструювати проекти кримінальних процесуальних норм з метою покращення чинного кримінального процесуального законодавства України.

Застосування зазначених методів у сукупності забезпечило досягнення мети дисертаційного дослідження, обґрунтованість наукових висновків і практичних рекомендацій, а також дозволило розробити пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Науково-теоретичною основою дисертації є праці вітчизняних та зарубіжних учених кримінального процесуального права та теорії права.

Нормативну базу дослідження становлять міжнародні нормативно-правові акти, Конституція України, КПК України та інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, а також законодавство окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали вивчення понад 100 вироків, ухвал суду, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, правові позиції ВС, рішення ЄСПЛ, результати анкетування 160 респондентів (16 суддів, 15 прокурорів, 34 адвокати, 48 слідчих, дізнавачів, оперативних працівників, 47 науково-педагогічних працівників).

Наукова новизна одержаних результатів. Серед найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, варто виокремити такі:

уперше:

1) обґрунтовано необхідність розгляду об'єктивного і суб'єктивного права на захист у кримінальному провадженні: *об'єктивне право на захист* є

елементом регулятивних кримінальних процесуальних відносин і є системою загальнообов'язкових правил поведінки, які гарантують кожній особі, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, можливості для відстоювання своїх прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні; *суб'єктивне право на захист* – це вже можливість конкретної особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, користуватися цими правовими приписами для захисту від підозри, обвинувачення або кримінального переслідування в іншій формі, що є елементом охоронних кримінальних процесуальних відносин;

2) обґрунтовано необхідність забезпечення єдності юридичної термінології для позначення одних і тих самих понять як в різних за юридичною силою нормативно-правових актах, так і в межах одного нормативно-правового акта, зокрема, в частині використання терміну «надання доказів», вжитого в Конституції України, у кримінальному процесуальному законодавстві;

3) визначено іманентні ознаки поняття «надання доказів», на основі яких запропоновано його авторське визначення: *надання доказів* – це передання органам, які здійснюють кримінальне провадження, речей, документів, вербальних відомостей, що реалізується учасниками кримінального провадження та іншими суб'єктами з власної ініціативи або на вимогу уповноважених органів чи службових осіб з метою відстоювання власних інтересів або інтересів інших учасників та/або встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження;

4) визначено два шляхи надання доказів підозрюваним (обвинуваченим):
1) безпосередньо – шляхом особистого надання доказів слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді або суду (надання показань, речей, документів);
2) опосередковано – шляхом забезпечення явки до суду інших осіб – носіїв доказової інформації (наприклад, забезпечення явки до суду свідків сторони захисту, які нададуть відповідні показання);

удосконалено:

5) підхід до розуміння змісту права на захист, яке включає надання особі можливості бути негайно і детально поінформованою про характер і причини підозри, обвинувачення, захищати себе особисто та/або користуватися правничою допомогою захисника, брати участь у процесі доказування, зокрема, збирати і надавати докази, реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України, а також вчиняти інші дії, що не заборонені КПК України і не порушують права, свободи та законні інтереси інших осіб;

б) дефініцію поняття «свобода від самовикриття», під яким пропонується розуміти гарантований законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами елемент права на захист, що полягає у наданні особі можливості самостійно, вільно вирішувати, чи надавати органам, які

здійснюють кримінальне провадження, відомості, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами, можуть викривати особу у вчиненні кримінального правопорушення, порушення якого є істотним порушенням прав людини і спричиняє недопустимість отриманих доказів;

7) класифікацію показань підозрюваного (обвинуваченого) за різними критеріями: а) залежно від стадії кримінального провадження – показання, надані в стадії досудового розслідування (показання підозрюваного) і показання, надані в судовому провадженні (показання обвинуваченого); б) залежно від відношення до інкримінованого правопорушення – обвинувальні (зізнання) і виправдувальні; в) залежно від відповідності змісту показань підозрюваного (обвинуваченого) реальній дійсності – правдиві (достовірні) і неправдиві (недостовірні), які у свою чергу можуть бути помилковими або завідомо неправдивими (обмова, самообмова); г) залежно від джерела сприйняття – показання на основі власного сприйняття і показання з чужих слів;

8) підхід до диференціації пояснень підозрюваного (обвинуваченого): а) ті, в яких він викладає свою думку, ставлення щодо певних дій; б) ті, в яких він під час слідчих (розшукових) чи судово-слідчих дій надає відомості, які мають значення для встановлення обставин кримінального провадження (саме цей вид пояснень має доказове значення, будучи складовою частиною документа (протоколу слідчої (розшукової) дії) як процесуального джерела доказів);

набули подальшого розвитку:

9) позиція про те, що вітчизняне кримінальне судочинство є занадто формалізованим в частині жорсткого регулювання системи процесуальних джерел доказів, які можуть використовуватись у кримінальному провадженні, що призводить до можливості визнання доказів за критерієм неналежного джерела недопустимими, та ідея про запровадження відкритого переліку процесуальних джерел доказів;

10) підхід, відповідно до якого як під час досудового розслідування, так і в судовому провадженні підозрюваний (обвинувачений) може надавати вербальні відомості у формі: а) показань (якщо вони надаються під час допиту або одночасного допиту декількох осіб); б) пояснень (якщо вони надаються в процесі інших слідчих (розшукових) або судових дій;

11) думка, відповідно до якої сторона захисту повинна мати можливість збирати речі і документи, що можуть мати доказове значення, шляхом вчинення будь-яких дій, що не заборонені чинним законодавством і не порушують права інших осіб (керуючись принципом «дозволено все, що не заборонено законом»); у такому випадку єдиним критерієм, відповідно до якого

має визначатись допустимість доказів, зібраних стороною захисту, має бути дотримання прав інших осіб;

12) підхід, відповідно до якого примусове отримання біологічних зразків від підозрюваного (обвинуваченого) не повинно автоматично розглядатись як порушення свободи від самовикриття; під час вирішення цього питання повинна враховуватись низка факторів: ступінь застосованого примусу, його характер і виправданість за конкретних обставин, ризики для життя і здоров'я підозрюваного (обвинуваченого), спосіб проведення процедури відібрання зразків, завдання фізичного болю та психічних страждань під час медичного втручання, наявність доступного медичного нагляду тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки, пропозиції та узагальнення, викладені у дисертації, можуть бути використані:

– у *науково-дослідній діяльності* – як підґрунтя для подальших досліджень проблем здійснення захисту підозрюваного (обвинуваченого) та їх участі в доказуванні у кримінальному провадженні, підготовки наукових праць за даною тематикою;

– у *законотворчій діяльності* – для удосконалення положень чинного кримінального процесуального закону, що регулюють надання доказів підозрюваним (обвинуваченим), їх захист у кримінальному провадженні;

– у *правозастосовній діяльності* – для удосконалення практичної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатів під час забезпечення права підозрюваного (обвинуваченого) на надання доказів (акт впровадження Адвокатського бюро «Руслана Гладкого»);

– у *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Теорія і практика кримінально-процесуального доказування», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Основи кримінального процесу», підготовки робочих програм, силабусів зазначених дисциплін, підручників, навчальних посібників (акт впровадження Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, викладені в дисертації, розроблені авторкою особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються. У тезах доповіді на конференції, що опубліковані у співавторстві, особистий внесок дисертантки становить 50 %.

Апробація результатів дослідження. Основні, теоретичні та практичні висновки та рекомендації, викладені у дисертації, оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Двадцять перші осінні юридичні

читання» (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року), XXVII щорічна звітна наукова конференція науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів ХУУП імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року), Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року), Міжнародна науково-практична конференція «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року), Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання. Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення» (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року), Всеукраїнська науково-практична конференція «Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту» (м. Харків, 25 квітня 2025 року). Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 30 травня 2025 року), International Scientific Conference «New Horizons in Research and Development» (Rotterdam, Netherlands, 24 July 2025).

Публікації. Результати дисертації опубліковано у трьох наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у восьми тезах доповідей на наукових конференціях, одна з яких у співавторстві із С. А. Крушинським. Одна наукова стаття і одні тези доповіді на конференцію виконані англійською мовою.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Барабанова Д. А. Проблеми реалізації права підозрюваного (обвинуваченого) на подання доказів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 697-701.

DOI: 10.24144/2788-6018.2025.01.116

URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/118.pdf>

2. Barabanova D. A. Procedural status of the suspect, the accused: essence, structure and temporal boundaries. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 11 (52). С. 34-45.

DOI: 10.52058/2786-6025-2025-11(52)-34-45

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/32364/32316>

3. Барабанова Д. А. Правова природа та доказове значення вербальних повідомлень підозрюваного під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Наукові перспективи*. 2025. № 11 (65). С. 1073-1082.

DOI: 10.52058/2708-7530-2025-11(65)-1073-1082

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/32666/32623>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Барабанова Д. А. Надання доказів у кримінальному провадженні: відмежування від інших понять. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 324-325.

5. Барабанова Д. А. Окремі аспекти тлумачення права на захист у практиці Європейського суду з прав людини. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів ХУУП імені Леоніда Юзькова* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 41-42.

6. Барабанова Д. А. Правило Міранди і свобода від самовикриття. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 40-42.

7. Барабанова Д. А. Тлумачення свободи від самовикриття у практиці Європейського суду з прав людини та Верховного Суду. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 216-218.

8. Барабанова Д. А. Правова природа надання підозрюваним (обвинуваченим) доказів у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми юридичної науки. Забезпечення правопорядку в Україні та світі: виклики сьогодення: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять треті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 18 жовтня 2024 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 118-119.

9. Барабанова Д. А. Проблеми примусового отримання доказів від підозрюваного. *Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 25 квітня 2025 року). Харків: ДБУ, 2025. С. 426-430.

10. Барабанова Д. А. Проблеми надання підозрюваним біологічних зразків для експертного дослідження. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький,

30 травня 2025 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 109-110.

11. Krushynskiy S., Varabanova D. The subject of evidence providing by suspect and accused in criminal proceedings in Ukraine. *New Horizons in Research and Development: Proceedings of the International Scientific Conference* (Rotterdam, Netherlands, 24 July 2025). Bookmundo, 2025. P. 110-112.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Барабанової Діани Анатоліївни є першим у вітчизняній кримінальній процесуальній науці спеціальним дослідженням, в якому комплексно, з урахуванням практики ЄСПЛ та правових позицій ВС розглянуто надання підозрюваним (обвинуваченим) доказів як спосіб захисту у кримінальному провадженні. Водночас, дисертації притаманні окремі дискусійні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі зауваження, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як

спосіб захисту у кримінальному провадженні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Барабанової Діани Анатоліївни на тему «Надання доказів підозрюваним (обвинуваченим) як спосіб захисту у кримінальному провадженні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри кримінального права та процесу проголосував:

«за» - 16; «проти» - 0; «утримались» - 0.

Головуюча на засіданні:

докторка юридичних наук,
професорка, професорка кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Юлія ЦИГАНЮК

Міліна Раєва